

लोक सेवा आयोग

नेपाल कृषि सेवा अन्तर्गतका फिसरिज, भेटेरिनरी र लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट समूह, राजपत्र अर्नकित प्रथम श्रेणी, प्राविधिक सहायक वा सो सरह पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

पाठ्यक्रमको रूपरेखा:- यस पाठ्यक्रमको आधारमा निम्नानुसार चरणमा परीक्षा लिइने छ :

प्रथम चरण :-	लिखित परीक्षा	पूर्णाङ्क :- १००
द्वितीय चरण :-	अन्तर्वार्ता	पूर्णाङ्क :- २०

प्रथम चरण – लिखित परीक्षा योजना (Examination Scheme)

विषय	पूर्णाङ्क	उत्तीर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली	प्रश्न संख्या X अङ्कभार	समय
सेवा सम्बन्धी	१००	४०	वस्तुगत बहुवैकल्पिक (Multiple Choice)	५० प्रश्न X २ अङ्क = १००	४५ मिनेट

द्वितीय चरण

विषय	पूर्णाङ्क	परीक्षा प्रणाली
अन्तर्वार्ता	२०	मौखिक

द्रष्टव्य :

- लिखित परीक्षाको माध्यम भाषा नेपाली वा अंग्रेजी अथवा नेपाली र अंग्रेजी दुवै हुन सक्नेछ ।
- लिखित परीक्षामा यथासम्भव निम्नानुसार प्रश्नहरू सोधिनेछ ।

पाठ्यक्रमका एकाइ	1	2	3	4
प्रश्न संख्या	14	12	12	12

- वस्तुगत बहुवैकल्पिक (Multiple Choice) प्रश्नहरूको गलत उत्तर दिएमा प्रत्येक गलत उत्तर बापत २० प्रतिशत अङ्क कट्टा गरिनेछ । तर उत्तर नदिएमा त्यस बापत अङ्क दिइने छैन र अङ्क कट्टा पनि गरिने छैन ।
- यस पाठ्यक्रम योजना अन्तर्गतका पत्र/विषयका विषयवस्तुमा जेसुकै लेखिएको भए तापनि पाठ्यक्रममा परेका कानून, ऐन, नियम तथा नीतिहरू परीक्षाको मिति भन्दा ३ महिना अगाडि (संशोधन भएका वा संशोधन भई हटाईएका वा थप गरी संशोधन भई) कायम रहेकालाई यस पाठ्यक्रममा परेको सम्झनु पर्दछ ।
- प्रथम चरणको लिखित परीक्षाबाट छनौट भएका उम्मेदवारहरूलाई मात्र द्वितीय चरणको अन्तर्वार्तामा सम्मिलित गराइनेछ ।
- पाठ्यक्रम लागू मिति :- २०७४/१०/१७

लोक सेवा आयोग

नेपाल कृषि सेवा अन्तर्गतका फिसरिज, भेटेरिनरी र लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट समूह, राजपत्र अर्नकित प्रथम श्रेणी, प्राविधिक सहायक वा सो सरह पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

पत्र/ विषय :- सेवा सम्बन्धी

१. कृषि, पशुपंक्षी तथा मत्स्य सम्बन्धी

- १.१ नेपालको संविधानमा कृषि तथा खाद्य सम्बन्धी व्यवस्था
- १.२ निजामती सेवा ऐन, २०४९ तथा नियमावली, २०५० मा कर्मचारीको आचरण, विदा र सजाय सम्बन्धी व्यवस्था
- १.३ पशु स्वास्थ्य तथा पशु सेवा ऐन, २०५५ तथा नियमावली, २०५६
- १.४ जलचर संरक्षण ऐन, २०१७
- १.५ दाना पदार्थ ऐन, २०३३ र नियमावली, २०४१
- १.६ वर्तमान कृषि र पशुसेवा विभागको संरचना र उपलब्धि
- १.७ कृषि/पशुपंक्षी/मत्स्य अनुसन्धानको संरचना तथा भूमिका
- १.८ नेपालमा पशुपंक्षी तथा मत्स्य पालनको संक्षिप्त इतिहास तथा वर्तमान अवस्था
- १.९ चालु आवधिक योजनामा पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकासको उद्देश्य, नीति तथा मत्स्य र पशुपंक्षी क्षेत्रगत विकास कार्यक्रमको प्राथमिकता, लक्ष्य एवं कार्यान्वयन रणनीति
- १.१० नेपालको अर्थतन्त्रमा पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकासको महत्व
- १.११ पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकास कार्यक्रम तर्जुमा आधार र एकीकृत प्रसार सेवा कार्यक्रम
- १.१२ पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकास कार्यक्रममा कृण, बिमा, उत्पादन सामग्री, औजार तथा उपकरण, बजार तथा मुल्य व्यवस्था
- १.१३ पशुपंक्षी तथा मत्स्यजन्य वस्तुहरुको उत्पादन लागत तथा मूल्य निर्धारण
- १.१४ पशुपंक्षी तथा मत्स्य विकासमा सरकारी, सहकारी तथा निजी क्षेत्रको भूमिका
- १.१५ पशुपंक्षी तथा मत्स्यको दिगो एवं व्यवसायिक उत्पादन वृद्धिको लागि अपनाइने उत्पादन र उत्पादनोपरान्त post – harvest प्रविधि
- १.१६ कृषि विकासमा कृषि/पशु सेवा प्रसारको महत्व, सीमितता र प्रभावकारिता
- १.१७ कृषि/पशुपंक्षी/मत्स्य प्रसारका विभिन्न तरिकाहरु र तिनको तुलनात्मक फाइदा र सीमितता
  - १.१७.१ व्यक्तिगत तरिका (Individual method)
  - १.१७.२ समुहगत तरिका (Group method)
  - १.१७.३ सामुदायिक तरिका (Community method)
- १.१८ कृषि/पशुपंक्षी/मत्स्य विकासमा समुह पद्धती प्रकृया र कार्यान्वयन तथा अगुवा कृषक छनौटको आधार, भूमिका र परिचालन
- १.१९ कृषि/पशुपंक्षी/मत्स्य विकास कार्यक्रम तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा स्थानिय तहमा प्रोफाइलको महत्व तथा कार्यक्रममा कार्यान्वयन स्तरमा सुपरिवेक्षण अनुगमन एवं मूल्यांकनको भूमिका
- १.२० नेपालको पशुपंक्षी/मत्स्य विकासका कार्यक्रमका प्रमुख समस्याहरु
- १.२१ कृषि/पशुपंक्षी/ मत्स्य विकासका लागि तालिम तथा संचार कार्यक्रमको भूमिका
- १.२२ कृषि/पशुपंक्षी/मत्स्य विकास कार्यक्रममा स्थानीय निकायको भूमिका
- १.२३ कृषि विकासमा ग्रामिण पूर्वाधार सिँचाई, कृषि सडक आदिको महत्व
- १.२४ दिगो कृषि विकासका सिद्धान्तहरु

२. भेटेरिनरी

- २.१ आन्तरिक परजीवी (Internal Parasite): नाम्ले जुका (Liverfluke), गोलो जुका (Round Worm), फिते जुका (Tape Worm), कक्सिडियोसिस र (Coccidiosis), रक्त परिजीवि (Blood protozoan diseases) का प्रमुख लक्षण, रोग निदान, उपचार तथा रोकथाम
- २.२ बाह्य परजीवी (External Parasite): किर्ना (Tick), जुम्रा (Lice), उपियाँ (Fleas) तथा लुतो (Mange) का प्रमुख लक्षण, रोग निदान, उपचार तथा रोकथाम
- २.३ प्रमुख ब्याक्टेरियल रोगहरु (Bacterial Diseases) : भ्यागुते रोग (Haemorrhagic Septicaemia), पटके रोग (Anthrax), चरचरे रोग (Black-Quarter), इन्टेरोटोसेमिया (Enterotoxemia), थुनेलो (Mastitis), क्षयरोग र जोन्स रोग (Tuberculosis & John's Disease), काफ स्कोर र कोलिव्यासिलोसिस (Calf Scour & Colibacillosis), फाउल टाइफाइड (Fowl typhoid), कुखुराको हैजा (Fowl Cholera), पुल्लोरम (Pullorum), खुर कुहिने रोग (Foot Rot), ब्रुसेलोसिस

लोक सेवा आयोग

नेपाल कृषि सेवा अन्तर्गतका फिसरिज, भेटेरिनरी र लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट समूह, राजपत्र अर्नकित प्रथम श्रेणी, प्राविधिक सहायक वा सो सरह पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

(Brucellosis) तथा माइकोप्लाज्मोसिस (Mycoplasmosis) का लक्षण, रोग निदान, उपचार तथा रोकथाम

- २.४ प्रमुख भाइरल रोगहरू (Viral Diseases) : गौगोटी (Rinderpest), पि.पि.आर (PPR), एभियन ईन्फ्लुएन्जा (Avian Influenza), एभियन लिम्फोइड ल्युकोसिस (Avian lymphoid leucosis), खोरेत (Foot & Mouth Disease), रेबिज (Rabies), स्वाइन फिभर (Swine Fever), कुखुराको विफर (Fowl Pox), गम्बोरो (Gumboro), रानीखेत (Ranikhet) तथा म्यारेक्स रोग (Mareks Disease) का लक्षण, निदान, उपचार तथा रोकथाम:
- २.५ प्रजनन सम्बन्धी (Reproductive Disorders) विकृति तथा समस्याहरूको कारण, लक्षण, उपचार तथा रोकथाम
  - २.५.१ साल नभर्ने (Retention of Placenta)
  - २.५.२ तुहिने (Abortion)
  - २.५.३ डिस्टोकिया (Dystokia)
  - २.५.४ संक्रामक रोगहरूबाट हुने बाँभोपन
  - २.५.५ पौष्टिक तत्वहरूको कमी बाट हुने बाँभोपन
- २.६ जुनोटिक रोगहरू (Zoonotic diseases) : Milk borne diseases र Meat borne diseases
- २.७ पशुपंक्षीमा भिटामिन र मिनरलको कमी बाट हुने रोगहरू (Vitamins and mineral deficiency Diseases)
- २.८ गाइ भैंसीका मेटाबोलिक रोगहरू (Metabolic diseases of Cattle and Buffaloes) : Milk fever, Ketosis र Downers cow syndrome
- २.९ दुसि तथा दुसि जन्य पर्दाथबाट हुने रोगहरू (Fungal and mycotoxic diseases)
- २.१० आधारभूत प्रयोगशाला उपकरणहरू तथा निर्मलीकरणका तरीकाहरू

३. लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट

- ३.१ निम्न गाई भैंसीका जातहरू, तिनीहरूको शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
  - ३.१.१ उन्नत जात : जर्सी, होलिस्टन फ्रिजियन, ब्राउन स्वीस, हरियाना
  - ३.१.२ स्थानीय जात : अच्छामी, लुलु, खैला र चौरी
  - ३.१.३ उन्नत जात : मुर्दा, नीली राभी भैंसी
  - ३.१.४ स्थानीय जात : लिमे, पारकोटे र गड्डी
- ३.२ निम्न उन्नत तथा स्थानीय बाखाका जातहरू, तिनीहरूको शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
  - ३.२.१ जमुनापारी, वोयर, बारबरी, सानन्, च्याँगा, सिन्हाल, खरी (पहाडी), तराई बाखा
- ३.३ निम्न उन्नत तथा स्थानीय भेडाका जातहरू, तिनीहरूको शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
  - ३.३.१ उन्नत नश्ल : रामबुलेट, पोलवर्थ, बोर्डरलाइसेयटर, रोमनी, मेरिनो
  - ३.३.२ स्थानीय नश्ल : भ्यागलुङ्ग, बरुवाल, कागे, लामपुच्छे
- ३.४ निम्न उन्नत तथा स्थानीय सुंगुरका जातहरू, तिनीहरूको शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
  - ३.४.१ उन्नत जात : ल्याण्डरेस, योर्कशायर, ह्याम्पशायर, ड्युरक
  - ३.४.२ स्थानीय जात : च्वाँचे र हुराका शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
- ३.५ उन्नत जातका कुखुराहरू न्यू हेम्पशायर, अष्ट्रालोर्प, व्हाईट लेगहर्न गिरीराज तथा स्थानीय जातको कुखुरा साकिनीको शारीरिक तथा उत्पादन विशेषताहरू
- ३.६ खरायो : ऊन तथा मासुको लागि पालिने खरायोका जातहरू र तिनीहरूको विशेषता
- ३.७ पशुपंक्षी प्रजननका लागि छनौट तथा प्रजनन विधि
- ३.८ भाले खोजेको पोथीको लक्षण तथा प्रजनन गराउने उपयुक्त समय
- ३.९ कृत्रिम गर्भाधान विधि, पशु प्रजननको महत्व, कृत्रिम गर्भाधान कार्यमा उपयोग हुने उपकरणहरूको नाम तथा प्रयोग विधि, Estrus Cycle, प्रजननसंग सम्बन्धित गाई भैंसीको शरीरबाट निस्कने हरमोन बारे साधारण जानकारी
- ३.१० पौष्टिक तत्वहरूको वर्गीकरण : कार्बोहाइड्रेट, प्रोटीन, चिल्लो पदार्थ, भिटामिन र खनिज पदार्थ तथा प्रत्येकको तत्वका गुणहरू
- ३.११ पशुपंक्षीहरूको लागि संतुलित दाना तयार गर्ने विधि

लोक सेवा आयोग

नेपाल कृषि सेवा अन्तर्गतका फिसरिज, भेटेरिनरी र लाइभस्टक पोल्ट्री एण्ड डेरी डेभलपमेण्ट समूह, राजपत्र अर्नकित प्रथम श्रेणी, प्राविधिक सहायक वा सो सरह पदको खुला प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

- ३.१२ घाँसपात संरक्षण : घाँस सुकाउने विधि (Hay), सायलेज बनाउने विधि, महत्व र गुणहरू
- ३.१३ परालमा युरिया प्रयोग गर्ने विधि र उपयोगिता
- ३.१४ उन्नत चरन घाँस तथा घाँस खेती तरीका
- ३.१५ कोसे घाँस (Leguminous): स्टाइलो, बरसिम, कुड्जु, सिराट्रो
  - सेन्ट्रो, बोडी (Cowpea), व्हाइट क्लोभर, रेडक्लोभर, कोटे, लुसर्न
  - डेस्मोडियम, केराउ, भेच
- ३.१६ घाँस :-नेपियर, पारा, सेटारिया, किकियु, राइग्रास, कक्सफुट, जै
- ३.१७ डाले घाँस :-इपिल इपिल, वडहर, कोइरालो, टाँकी, काभ्रो, पाखुरी, किम्बु, दबदबे, पैयू, बकेना, निभारो, भिमसेनपाती, बैस, भोटेपिपल, बाँस
- ३.१८ प्रचलित तथा उन्नत व्यवस्था अनुसार पशुपंक्षीको गोठ र खोर बनाउन ध्यान दिनुपर्ने आधारहरू (गाई, भैंसी, बाख्रा, भेडा, सुंगुर, कुखुरा, खरायो)
- ३.१९ विभिन्न पशुपंक्षीको भाले, माउ तथा बच्चाको स्याहार सुसार तथा आहाराको व्यवस्था
- ३.२० पशुपंक्षीको गोठ, खोर सफासुगंध राख्ने र जैविक सुरक्षा (Bio-security) विधि
- ३.२१ दुग्ध प्रशोधन गर्ने विधि
- ३.२२ क्रिम, बटर, चिज, कुरौनी, घीउ, आइसक्रिम, दही बनाउने विधि

४. फिसरिज

- ४.१ माछाको बाह्य स्वरूप (External morphology) र विभिन्न अङ्गहरूको क्रियाप्रणाली
- ४.२ माछाको भित्री अङ्गहरूको वनावट र अङ्गहरूको क्रियाप्रणाली
- ४.३ नेपालको मत्स्यपालनमा रहेका स्वदेशी तथा विदेशी माछाका प्रजातिहरूबारे जानकारी
- ४.४ मत्स्य पालनका विभिन्न प्रणालीहरू : मोनोकल्चर, पोलिकल्चर र एकीकृत मत्स्य पालन
- ४.५ मत्स्यपालन फार्म निर्माणको लागि आवश्यक पूर्वाधार, स्थल छनौट, डिजाइन तथा इस्टिमेट
- ४.६ पुराना तथा नयाँ पोखरीमा माछा पालन गर्ने तरिका, समस्या तथा समाधानका उपायहरू
- ४.७ मत्स्यपालन व्यवसायमा विभिन्न प्रयोजनका लागि आवश्यक पर्ने पोखरीहरू (माउ माछा पोखरी, खाने माछा पोखरी, नर्सिङ्ग र रियरिङ्ग पोखरी) को प्रयोग तथा व्यवस्थापन
- ४.८ मत्स्यपालन व्यवसायका लागि पानीको भौतिक, रसायनिक र जैविक गुणहरू तथा त्यसको जाँच
- ४.९ माउ माछाको गुणहरू, छनौट प्रक्रिया, स्टकिङ्ग र व्यवस्थापन तरिका
- ४.१० माछा प्रजनन बारे जानकारी
  - ३.२२.१ प्राकृतिक प्रजननको तयारी र प्रजनन तरिका
  - ३.२२.२ कृत्रिम प्रजनन तयारी, आवश्यक विभिन्न हर्मोनहरूबारे जानकारी र प्रजनन तरिका
- ४.११ कृत्रिम मत्स्य प्रजननका लागि आवश्यक ह्याचरीका पूर्वाधारहरू, त्यसको निर्माण र प्रयोग
- ४.१२ मत्स्य विज उत्पादन - भुसुना भुरा, सानो भुरा, ठुलो भुरा तथा एक वर्षिय भुरा उत्पादन प्रविधि
- ४.१३ विभिन्न साइजका माछा दुवानी गर्ने तरिकाहरू
- ४.१४ खाने माछा उत्पादनको व्यवस्थापन र प्रविधि
- ४.१५ माछाको लागि आवश्यक पौष्टिक तत्व तथा मत्स्य पालनका लागि प्राकृतिक तथा कृत्रिम आहार बारे जानकारी तथा व्यवस्थापन
- ४.१६ माछा उत्पादन पद्धतीहरू - सामान्य पद्धती, उन्नत पद्धती र सघन पद्धती
- ४.१७ प्राकृतिक जलाशयमा मत्स्य पालन - पिँजडामा मत्स्य पालन, इन्क्लोजरमा मत्स्य पालन, घोलमा मत्स्य पालन प्रविधि
- ४.१८ चिसो पानीमा मत्स्य पालन पद्धती र तरिकाहरू
- ४.१९ माछा मार्ने, समात्ने विभिन्न साधन तथा उपकरणहरू र त्यसको प्रयोग गर्ने तरिका
- ४.२० माछामा लाग्ने विभिन्न रोग तथा परजिविहरूको प्रमुख लक्षण, रोग निदान, उपचार र रोकथाम
- ४.२१ माछामा पौष्टिक तत्वको कमिले हुने रोगहरू र नियन्त्रणका उपायहरू
- ४.२२ पानीमा घुलित अक्सिजनको कमीबाट हुने प्रमुख समस्याहरू र व्यवस्थापन
- ४.२३ माछा संरक्षण (Preservation) तथा प्रशोधन (Processing) प्रविधि
- ४.२४ मत्स्य पालनमा जैविक सुरक्षा (Bio-security) को महत्व